

Språkstart SVA Lärarguide

Erik Sandberg

Innehåll

Språkstart SVA Lärarguide.....	1
Språkstart Svenska som andraspråk.....	3
Inte <i>bara</i> språk.....	3
Målgruppen	4
Arbetssätt	5
Cirkelmodellen	6
Fas 1: bygga upp kunskap.....	6
Fas 2: dekonstruktion.....	6
Fas 3: gemensam textkonstruktion	7
Fas 4: Självständigt skrivande	7
Scaffolding och att närma sig en text	8
Arbeta med språkliga drag och typiska ord	8
INSTRUERANDE TEXT (s.4-15).....	9
BESKRIVANDE TEXTER (s.16-29)	10
ARGUMENTERANDE TEXTER (s.30-39).....	11
FÖRKLARANDE TEXTER (s.40-51).....	12
BERÄTTANDE TEXTER (s.52-64)	13

© Liber AB

Projektledare Anna Karlberg

Författare Erik Sandberg

Liber AB, 113 98 Stockholm

tfn 08-690 90 00

www.liber.se

kundservice tfn 08-690 93 30, fax 08-690 93 01

kundservice.liber@liber.se

Lärarguide Språkstart SVA

Språkstart Svenska som andraspråk

Syftet med Språkstart svenska som andraspråk (nedan kallad Språkstart SVA) är att ge eleverna en så bra start som möjligt i det nya språket svenska och den svenska skolan. Läromedlet är inspirerat av genrepedagogikens tydliga arbetsgång och har ett innehåll som är hämtat ur det centrala innehållet i åk 4-6 i svenska som andraspråk i Lgr 11. Eleverna lär sig svenska samtidigt som de både läser och skriver olika skolgenrer (instruerande, beskrivande, argumenterande, förklarande och berättande). Språkstart SVA innehåller många språkutvecklande övningar där eleverna både tränar funktionell grammatik, läsförståelse och får ett större ordförråd. Kunskaper och färdigheter som dessa ger eleverna goda förutsättningar att tillgodogöra sig undervisning i andra ämnen och underlättar på sikt övergången till ordinarie klass och den fortsatta SVA-undervisningen.

Här i Lärarguiden får du som lärare förslag på hur du och dina elever gemensamt kan arbeta för att förstärka förståelsen av det ni läser och repetera eller fördjupa det innehåll som tas upp i Språkstart SVA.

Inte *bara* språk

Språkstart SVA är skriven med utgångspunkt att texter och innehåll också ska ge eleverna något *mer* än färdighetsträning i det svenska språket. Av den anledningen tar många av texterna upp ett innehåll eller ett tema som knyter an till någon del av skolans mer övergripande uppdrag, såsom värdegrunds- och hållbarhetsfrågor. Här i Lärarguiden hittar du flera tips på hur du som lärare kan använda bokens texter och övningar som en språngbräda in i fortsatta diskussioner och övningar. Exempelvis finns goda möjligheter att arbeta vidare med värdegrundsfrågor (exempelvis allas lika värde, mobbning, mänskliga rättigheter, hbtq, sociala medier), samt olika aspekter av hållbar utveckling som social trygghet och resursanvändning.

Målgruppen

Målgruppen för Språkstart SVA är nyanlända elever i årskurs 4-6. Boken är dock neutralt layoutad så att den kan passa till andra elever också.

Elever i förberedelsegrupp kan ha väldigt olika förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. En del har gått i skolan i sitt tidigare hemland och har därför studieerfarenhet och en skolkultur, andra kanske inte har någon skolbakgrund alls. En del har kommit till Sverige under ordnade omständigheter, andra kanske har slitits upp ur sin trygghet på grund av krig. Gemensamt för alla eleverna i gruppen är dock att de ska lära sig svenska. Gemensamt är också att de alla har ett modersmål. Det kan till och med finnas de som kan flera språk. Däremot är det rimligt att anta att det finns stora skillnader i hur förtrogna de är vad gäller exempelvis läs- och skrivförmåga på sina modersmål. Förberedelsegruppen är kort sagt ingen homogen grupp.

Dessa förutsättningar innebär givetvis en tuff, men också otroligt spännande, utmaning för dig som lärare. Det viktiga är dock alla elever, oavsett individuella förutsättningarna, tillsammans utvecklas så långt som möjligt i det nya språket svenska. Undervisningen i förberedelsegruppen lägger grunden för all fortsatt utbildning och elevernas framtid. Utvecklingen kommer att se olika ut för olika individer, men ett fungerande arbete i förberedelsegruppen har betydelse för att alla ska kunna utvecklas så långt som möjligt.

Mer intressant läsning på temat finns i boken *Nyanlända, interkulturalitet och flerspråkighet i klassrummet*.¹ Se särskilt kap. 6 som tar upp komplexiteten i att arbeta i förberedelseklass.

¹ Lahdenperä, P., & Sundgren, E. (2017). *Nyanlända, interkulturalitet och flerspråkighet i klassrummet* (1:a uppl.). Stockholm: Liber Ab.

Arbetsätt

En trygg atmosfär är viktigt i alla grupper, likaså här. För att skapa förutsättningar för det krävs tålamod med bl.a. de individuella skillnader som finns. Det kan också tillkomma nya elever under terminens gång och andra kan plötsligt lämna gruppen. Dessutom kan också finnas kulturella skillnader som gör att oönskade uppdelningar etablerar sig i klassrummet. Det är viktigt att som lärare vara ödmjuk inför sådana skillnader, men också tydlig med hur eleverna förväntas vara mot varandra och mot dig i ert gemensamma SVA-klassrum. Det är en del av skolans värdegrund. Genom att bemöta eleverna med respekt och välvilja samt uppmärksamma och förklara när något inte går rätt till kan ni bygga upp ett tryggt och tillåtande klassrumsklimat med en god lärmiljö.

Språkstart SVA utgår från genrepdagogen. Det innebär kort att eleverna arbetar med Cirkelmodellen och Scaffolding. Texter och ämnen sätts i ett funktionellt sammanhang där tydliga exempel visar vilka språkliga drag som är vanligt förekommande och hur språkets olika komponenter samspelar.

I arbetet med boken varvas genomgående språkutvecklande övningar där eleverna tar stöd från modersmålet med uppgifter av reflekterande karaktär, ofta i samarbete med en eller flera andra elever i gruppen. Eleven uppmanas också att översätta ett antal ord och fraser till sitt starkaste språk så att de hela tiden kan ta stöd av det medan de lär sig svenska. Sådana nyckelbärande ord och fraser kan också stärka förutsättningarna för att tillgodogöra sig undervisningens innehåll i andra ämnen.

De övningar där eleverna samarbetar är också viktiga eftersom de ger eleverna möjlighet att kommunicera och resonera om det de läst eller skrivit samtidigt som de får tillfälle att på ett strukturerat och aktivt sätt får använda det innehåll som de håller på att lära sig. Vid det gemensamma arbetet i klassrummet får eleverna dessutom ta del av hur du som lärare uttrycker dig, vilket är mycket betydelsefullt för deras egen språkutveckling.

Mer om språkutvecklande arbetsätt kan exempelvis läsas i Pauline Gibbons (2016) bok *Stärk språket, stärk lärandet*. Även Eva Sundgren (2017, se särskilt s.67ff)² lyfter vikten av att se flerspråkighet som en tillgång, både för individen och för samhället. Slutligen kan nämnas att även Skolverket har ett antal aktuella och intressanta artiklar inom temat ”Flerspråkighet som resurs i förskola och skola”.

² Lahdenperä, P., & Sundgren, E. (2017). Nyanlända, interkulturalitet och flerspråkighet i klassrummet (1:a uppl.). Stockholm: Liber Ab.

Cirkelmodellen

Inom genrepedagogik arbetar läraren i stor utsträckning utifrån cirkelmodellen. När du arbetar utifrån cirkelmodellen följer du ett upplägg där dina elever bygger upp sin kunskap i olika steg. Dessa kallas för faser och är fyra till antalet:

Fas 1: bygga upp kunskap

I den första fasen bygger man gemensamt upp förkunskaper och etablerar en förförståelse.

Övningar som är bra i fas 1 är till exempel:

- Gemensam tankekarta
- Samla frågor, tankar och idéer på tavlan/A3-papper
- Bilder
- Filmklipp
- Par- och gruppövningar

Fas 2: dekonstruktion

I den andra fasen tittar man på olika exempel inom den aktuella genren och studerar textens olika komponenter, struktur och vanligt förekommande ord och uttryck.

Övningar som är bra i fas 2 är till exempel:

- Samtal om textens struktur och funktion
 - Vad är syftet med att ...?
 - I vilket sammanhang ...?
 - Vad kännetecknar ...?
 - Viken typ av ord används för att ... ?
 - I vilka ämnen i skolan hittar man en liknande text?
- Lägga meningar i rätt ordning, återskapa en isärklippt text, dictogloss, lucktexter

•

Fas 3: gemensam textkonstruktion

I den tredje fasen producerar gruppen tillsammans en gemensam text inom genren.

Övningar som är bra i fas 3 är till exempel:

- Jag som lärare ”tänker högt”
- Samtal om texten och hur texten kan förbättras

Hur börjar vi?

Finns det något bättre ord att använda?

Hur har andra texter sett som vi tittat på?

Hur avslutas texten?

Fas 4: Självständigt skrivande

I denna fas är eleverna bättre förberedda och mogna att mer självständigt skriva egna texter. Nyanlända elever kan dock med fördel skriva tillsammans med en kamrat även i denna fas. Det är viktigt att de inte får misslyckas! Du som lärare behöver värdera hur mycket hjälp de behöver i form av stödstrukturer (stödmeningar, mallar, färdiga uttryck, mm). Utgå från att stödet behövs.

Scaffolding och att närma sig en text

I arbetet med Språkstart SVA kommer du säkert stöta på att dina elever saknar referensramar för det som texten handlar om. En del elever kommer snabbare att skaffa sig referensramar, andra kommer att behöva mer tid. Genom att vänja dina elever med att prata om det ni ska läsa (fas 1 i cirkelmodellen) kan ni gemensamt bygga upp ett klimat i klassrummet där eleverna stöttar varandra i förförståelsen. I just arbetat med att bygga upp och stötta förståelsen ("the scaffolding") är de små bilderna i bokens nederkant ett utmärkt stöd.

Arbeta med språkliga drag och typiska ord

Bokens samtliga kapitel börjar med en ruta som på ett enkelt sätt introducerar den aktuella texttypen och dess karaktärsdrag. Använd denna textruta i din genomgång och läs den gemensamt med klassen. Terminologin som används i dessa rutor syftar till att ge eleven ett metaspråk för att prata *om* språk och i det här fallet skriven text. Att gemensamt gå igenom de olika begreppen och att du som lärare konkretisera dem för eleverna är ett bra sätt att träna dem i att samtala om språket och dess byggstenar.

INSTRUERANDE TEXT (s.4-15)

Den första texten *Laserleken* (s.5) och *Baka kanelbullar* (s.8) är utmärkta texter för att träna verb. Som inledningen till kapitlet anger så är instruktioner och instruerande texter ofta skrivna i imperativ. Låt eleverna färgmarkera alla imperativ med grön färg eller gör det tillsammans i helklass. Det kan bli ett bra tillfälle att följa upp hur texten är konstruerad genom att kommentera verbens placering och form.

En rolig fortsättning är så klart att baka kanelbullar eller prova på att leka laserleken. *Har eleverna förstått instruktionerna? Hur gick det? Vad tyckte de om leken?*

I laserleken får de som deltar under lättsamma former prova på hur det kan kännas att vara blind eller synskadad. Det är också en rolig lek för att träna samarbete och tillit, något som kan berika stärka sammanhållningen i gruppen. Tanken är inte att göra sig lustig över synnedläggning och funktionshinder. Tvärt om! Samtal och övningar som denna ge eleverna viktiga insikter och respekt för andra människors funktionsvariationer vilket också ligger i linje med skolans värdegrund. Om du har elever i klassrummet som av någon anledning inte kan delta i leken kan ni tillsammans säkert hitta på en liknande lek. Kika gärna på specialpedagogiska skolskolmyndighetens webbsida (spsm.se) där både varianter av laserleken och andra liknade lekar finns beskriva.

Sök: "spsm lekar för alla".

Texten *Bygg ett eget kretslopp* (s.12) kan te sig mer abstrakt, i synnerhet för elever med kortare skolbakgrund. För att underlätta förståelsen kan det vara både roligt och givande att låta eleverna tillsammans med dig bygga ett kretslopp. Låt sedan kretsloppet stå i klassrummet så kan ni titta till det och prata om det under årets gång. Att eleverna inte fullt ut förstår vad experimentet egentligen visar och går ut på är i grunden inte ett problem eftersom de främst tränar språket och kommunicerar i själva skapandet av kretsloppet. I Språkstart NO finns mer information om kretslopp.

BESKRIVANDE TEXTER (s.16-29)

Med texten *Blåvalen* och den lilla texten *Fästingen* (s.20-21) passar det bra att fördjupa arbetet kring adjektiv och komparationsformer.

När du och dina elever arbetar med texten *Rädda barnen* (s.23) kan det finnas elever som associerar text och bild med sin egen situation, sitt tidigare hemland eller den resa de gjort för att komma till Sverige. Om så är fallet är det viktigt att ta sig tid till att lyssna och vara lyhörd på elevens reaktioner.

Att låta eleverna skriva beskrivande texter om sin egen resa till Sverige är förmodligen igen god idé eftersom det kan väcka obehagliga minnen hos många elever. Däremot kan det vara en rolig idé att låta eleverna skriva egna faktatexter om ett land. De kan då med fördel utgå från den information som de tagit fram i övningen på sidan 18 i kapitlet.

Texten *Ett författarporträtt* (s.26) handlar om författaren Maria Frensborg. Maria har skrivit flera intressanta böcker som lämpar sig för barn i åldrarna i grundskolans lägre åldrar och även unga tonåringar. Maria har också skrivit en del titlar på lättläst svenska, exempelvis *Rampen* (Vilja förlag) som också finns på engelska och dari.

I Språkstart SVA finns en övning där eleverna arbetar med att skriva egna författarporträtt som en beskrivande text (s.28). Denna övning och dess mall kan även anpassas och återanvändas i ett senare skede där du låter eleverna intervjua och skriva om en annan person, exempelvis en äldre person, en person med ett specifikt yrke eller något annat som kan vara intressant.

ARGUMENTERANDE TEXTER (s.30-39)

Argumenterande texter handlar om att på olika sätt framföra en åsikt, övertala eller att ta ställning i en viss fråga. Detta är något som många nyanlända elever kan vara ovana vid. I andra skolkulturer uppmuntrar man inte eleverna till att tycka och ifrågasätta så som vi gör i svensk skola. Förbered gärna eleverna genom att prata om vad det innebär att man tar ställning för eller emot något. Var också tydligt med att visa tidigt skillnaden mellan att diskutera en åsikt eller en text och att diskutera personen bakom åsikten. Det är viktigt att eleverna förstår vikten av att inte kommentera personen bakom texten utan vad personen vill säga eller föra fram. Det kan också vara en idé att på ett enkelt sätt förklara vad som menas med yttrandefrihet och samtidigt att förklara att yttrandefriheten är starkt begränsad i många delar av världen.

När gruppen arbetar med *Mat som slängs* (s.32) passar det givetvis utmärkt att prata om ord och fraser som relaterar till olika måltider och matlagning. Det kan också vara en rolig idé att göra ett studiebesök i skolköket efter lunchrasten. Be personalen i restaurangen/skolköket att berätta mer om hur maten transporteras till skolan, hur den tillagas, vad som händer med maten som slängs och hur situationen ser ut på just er skola. Förhoppningsvis kan det ge insikter om vikten av att inte kasta mat i onödan.

Förslag till uppgift: *Vad anser eleverna i klassen om skolmaten? Finns det något som kan bli bättre. Låt eleverna skriva argumenterande texter där de framför sina åsikter.*

Texten *En bra kompis - både online och offline* (s.34) kan säkert flera elever i klassen relatera till. Var lyhörd för att specifika incidenter mycket väl kan komma upp till ytan.

Med texten *En insändare om belysning* (s.36) är det god idé att prata om hur eleverna upplever skolans närmiljö. Att känna trygghet i skolan och längst vägen till skolan är en del av sociala hållbarheten.

Förslag till uppgift: *Vad anser eleverna om tryggheten i skolans närområde? Vilka platser på skolan upplevs som otrygga? Hur kan tryggheten förbättras? Låt gärna eleverna arbeta utifrån en karta över skolans område. Sedan kan eleverna skriva argumenterande texter där de framför vad som borde förbättras och varför.*

FÖRKLARANDE TEXTER (s.40-51)

Den första av de förklarande texterna *Vad händer i kroppen när man blir kär?* (s.41) kommer troligtvis ge upphov både fniss, frågor och yttringar i klassen. För många nyanlända elever är det troligtvis första gången de läser om kärlek på ett sådant här sätt, särskilt då texten också tydligt tar upp kärlek mellan personer av samma kön. Var lyhörd för att elever kan känna sig obekväma eller främmande för att prata om homosexuell kärlek och kanske till och med avfärdar det som ”fel”. Var dock tydlig med svensk lag står för och skolans värdegrund säger om allas lika värde. Hur arbetar skolan för HBTQ-personers lika värde och rättigheter? Hur ser det ut i elevernas hemländer? Försök att inte prata om HBTQ-personer som *den andre* – det kan till exempel mycket väl vara så att någon av dina elever är eller har varit kär i någon av samma kön.

Skolverket har material som kan vara av intresse för den som vill få nya perspektiv på sin undervisning. Exempelvis finns stödmaterialet ”Sex- och samlevnadsundervisning i grundskolans tidigare år” (2014). Materialet syftar till att utveckla en undervisning där eleverna får ökade möjligheter att samtala om och reflektera kring sex- och samlevnadsfrågor utifrån såväl historiska, samhälls- och religionsvetenskapliga, som natur- och språkvetenskapliga perspektiv.

Till de förklarade texterna finns också en övning som handlar om återvinning (s.42). I övningen ska eleven placera ut olika villkorsbindeord och sedan sätta en lämplig rubrik på hela texten. Kontrollera att eleverna har placerat orden rätt och prata sedan om textens innehåll. Vad innebär det egentligen att återvinna? Varför är det viktigt? Hur arbetar skolan med återvinning? Hur ser det ut i elevernas hem? Här kan ni göra både små och stora projekt som kan stärka elevernas förståelse och ge dem viktiga referensramar för fortsatta studier i andra ämnen som arbetar med hållbarhet. Varför inte besöka en återvinningsstation?

Hur läser man en text? (s.48)

Gå igenom och exemplifiera de olika lässtrategierna. När använder man vilken och till vad?

BERÄTTANDE TEXTER (s.52-64)

När du och din klass arbetar med berättande texter finns det många olika aktiviteter som kan vara passande. Ni kan till exempel läsa sagor från elevernas hemländer, analysera dikter och kända låttexter, eller varför inte starta en liten bokcirkel?

När du arbetar med texten *Utskälld* (s.53) kan det vara intressant att låta eleverna diskutera huruvida de känner igen sig och kan relatera till Stinas situation och om de själva någon gång har haft ”en dålig dag”. I så fall kan du låta dem sitta i par och berätta för varandra. Låt sedan den ena eleven återberätta vad den andra har varit med om. Till texten finns också övningar (nr 2 och 3) som handlar om känslor och känslouttryck. Här passar det utmärkt att bygga på elevernas ordförråd med fler känslor och känslouttryck och vad de olika uttrycken har för laddning (jmf. *irriterad, arg, sur*). En rolig övning och lek är att skriva de olika uttryck de lärt sig på små lappar som de sedan får dra ur en hatt och agera medan de övriga i gruppen gissar.

I texten *Ingen vanlig sten* (s.56) får läsaren lära känna Sten som uppenbarligen bryter normen på ett eller flera sätt. Förhoppningsvis ger texten eleverna en lustfylld läsning som både väcker intresse och frågor. Förslag på frågor som kan diskuteras vidare i gruppen:

- *Vad är det som gör Sten speciell?*
- *Hur beter man sig när det kommer en ny elev till klassen?*
- *Har eleverna förstått liknelsen vid den högst vanliga och tråkiga graniten och hur Sten uppfattar Theo, Liam och Samir?*
- *Vad får Diana att utbrista att hon håller med?*

Ett annat spår är att jobba vidare med just namnet Sten. *Är det vanligt att man heter Sten i Sverige?* Ja, relativt vanligt är det. Enligt SCB är det 23292 män och 5 kvinnor som har Sten som tilltalsnamn (2018).

I Sverige finns det flera förnamn som bygger ett substantiv. Diskutera namnens betydelse som substantiv. Finns det förnamn som består av ett substantiv i elevernas hemspråk?

Svenska förnamn som även är substantiv:

Axel	Stig
Bo	Sten
Bror	Björn
Jasmin	Varg
Juni	Lo
Juli	Saga
Mark	